

Мистецтвознавство

УДК 821.161.2-64

ББК 83.3 (4 Укр)

ВАСИЛЬ СИМЧИЧ ЯК АКТОР, РЕЖИСЕР, ПЕДАГОГ

С. І. Хороб

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
кафедра української літератури Інституту філології;
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57; тел. +380 (342) 59-60-74*

У статті порушено проблему дослідження акторського та режисерського мистецтва відомого українського діяча театру й кіно Василя Симчича, проаналізовано наукові праці про нього, зокрема книжку Марії Ігнатюк «Безсмертя Беркута», а також окреслено питання психолого-педагогічної школи Василя Симчича.

Ключові слова: *В. Симчич, вистава, актор, режисер, кіномитець, наукова праця Р. Затварської та М. Ігнатюк.*

Першим кроком в осягненні унікальної творчої особистості актора театру й кіно, режисера й організатора сценічного мистецтва Василя Симчича стало видання Романії Затварської «Я приходитиму, коли мене уже не буде...», що появилoся 1998 року. Пригадується, тоді, коли івано-франківський дослідник подарувала мені книгу, ми, обговорюючи її як неперебутню з'яву в національно-культурному житті не лише Коломиї та Прикарпатського краю, а й всієї України, зійшлися з нею в тому, що про таку постать українського мистецтва, як Василь Симчич, мають неодмінно з'явитися й інші спроби в її осмисленні. Принаймні ми цього щиро прагнули, як, я певен, і багато інших поціновувачів таланту цього неперебутнього митця, людини й українця. І наші сокровенні бажання недавно збулися в гарний і переконливий спосіб: крок другий у дослідженні творчості Василя Симчича, його життєвої долі впевнено зробила Марія Ігнатюк – доцент кафедри театрального й хореографічного мистецтва Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Разом із Коломийським драмтеатром імені Івана Озаркевича вона підготувала і видала книжку «Безсмертя Беркута»^{*}, що побачила світ у

^{*} Марія Ігнатюк. Безсмертя Беркута. Сторінки життя і творчості корифея Коломийського театру Василя Симчича. До сторіччя з дня народження. – Івано-Франківськ: ЛІК-ІФ, 2015. – 120 с., 180 іл.

рік столітнього ювілею Василя Симчича. І цим, власне, ще раз (слідом за Романією Затварською) задекларувала в нашій театрознавчій науці цілковито органічну й новаторську тему: Василь Симчич як актор, режисер і педагог.

Уже в передмові до цієї книжки «Харизма таланту Василя Симчича» директор і головний режисер Коломийського академічного обласного українського драматичного театру імені Івана Озаркевича Дмитро Чиборак, представляючи яскраве і багатогранне життя Василя Симчича, яке майже впродовж чотирьох десятиліть було пов'язане з діяльністю саме цього театрального колективу, емоційно і переконливо відстоює означену тему, справедливо зауважуючи, що талант і життя цього майстра сцени й екрана всуціль належать українській нації, що його творчість навечно ввійшла до золотого фонду і нетлінної скарбниці національно-культурної спадщини. Відтак її треба вивчати і знати не лише молодому поколінню театральних діячів, що освоюють ази акторського та режисерського мистецтва, а й досвідченим сценічним працівникам, зрештою, широкому загалу любителів українського театру і кіно.

У такій заданості будує свій творчий нарис, як і komponує всю книгу Марія Ігнатюк. Порівняно з попереднім виданням про Василя Симчича вона ширше охопила тему, змалювавши різноплановий портрет митця, людини, громадянина. У такому обсязі, з такою повнотою творчість Карпатського Беркута розглядається в українському театрознавстві, по суті, вперше. Дослідниця щедро використала друковані матеріали – вже згадуваний нарис Романії Затварської «Я приходитиму, коли мене уже не буде...», нарис Ростислава Коломійця «Феномен Коломийського театру. Практика ймовірностей», роман Романа Іваничука «Вогненні стовпи», силуетку Володимира Качкана «Віщі знаки думки, серця і руки (Життя і мистецтво великого гуцула (Василь Симчич))», нарис Миколи Васильчука «Василь Симчич», хронологічні сторінки Ігоря Юзюка «Доробок і віхи: Коломийський академічний обласний український драматичний імені Івана Озаркевича», шкіци до портрета Юрія Нечипоренка «Аристократ духу», історико-театрознавчі студії, а також есе і спогади, що вже були опубліковані й ті, які спеціально готувалися до цієї книжки (йдеться передусім про матеріали Василя Стеф'юка, Марії Симчич, Василя Ігнатюка або ж Святослава Перцовича, Івана Остаповича, Богдани Демків, Олександра Биструшкіна, Діни Жолобайло-Семенюк, Христини Філацович та ін.). Разом із родинними архівами та сімейними згадками, які подав до цього видання син актора й режисера Зіновій Симчич, вони, такі розмаїті тексти, дали можливість дослідниці відповідно упорядковувати і структурувати такий багатий матеріал, що доповнює наші знання про творчість видатного митця. Відтак розділ за розділом (не тільки словесні, а й фотоілюстративні, приміром, «Біографія Василя Симчича мовою світлин», «Гастрольні подорожі В. Симчича й акторів Коломийського театру», «Симчич Василь Іллч – режисер-постановник», «Василь

Симчич – кіноактор», «Кого любив, шанував, з ким творчо спілкувався...», а також «У пам'яті роду і народу») розкривають неповторний сценічний та кінематографічний світ, що його впродовж багатьох літ витворював осяйний талант митця і людини.

Усе дбайливо не лише дібрано Марією Ігнатюк, а й упорядковано документально в бібліографії та примітках, які не залишають місця для сумнівів. Головне ж автор творчого портрета «Театр Василя Симчича» дала сучасну наукову інтерпретацію викладеним фактам, всіляко намагаючись «вписати» його акторське, надто ж кіноакторське мистецтво до загальноукраїнських національно-духовних координат, і водночас через творчу й життєву долю простежити його еволюцію як актора та режисера, починаючи від 20 вересня 1944 року (коли ступив на стежку професійного мистецтва) і завершуючи 1 березня 1978 року (коли дорога мистецтва була обірвана раптовою смертю). Дуже важливо, що аналізуючи сотні виконаних Василем Симчичем ролей, поставлені ним вистави, а також створені ним кінообрази, дослідниця зчаста заглиблюється у творчу лабораторію митця, показує його настійливі пошуки об'єктивних законів сценічного і кінематографічного мистецтва, самої природи творчості. В такий спосіб вона доводить свою концепцію теми «Василь Симчич як актор та режисер і педагог», що має загальнонаціональне театрознавче спрямування, водночас вказуючи на самотність цієї постаті з власним кредо, з власними мистецькими поглядами та постійною національно-духовною позицією.

І справді, таким постає Василь Симчич у цілому ряді сценічних ролей: тут і Панас («Наймичка» І. Тобілевича), і Микита («Дай серцю волю...» М. Кропивницького), і Василь («Циганка Аза» М. Старицького), і Омелько («Мартин Боруля» І. Тобілевича), і Борис («Гроза» О. Островського), і Ранк («Нора» Г. Ібсена), і Радугу («У неділю рано зілля копала» за О. Кобилянською), і Гурман («Украдене щастя» І. Франка). Загалом, як засвідчує поданий у додатках репертуарний лист Симчича-актора, ця самотність і самодостатність його мистецтва позначалася ледь не на всіх зіграних ним ролях. Марія Ігнатюк виводить такий самоцінний розвиток таланту актора значною мірою від природного обдаровання його («Він був Митцем від Бога, вважав себе щасливою людиною, бо був березуном (народився в с. Середній березів. – С.Х.), мав змогу пити трунок березівських пісень, звичаїв, що ґрунтуються на високій шляхетності і взаємоповазі до ближнього (...)) І коли дар від Бога доповнюється одухотвореним середовищем, у якому виростає людина, іскра таланту розгорається яскравим життєдайним полум'ям». Та водночас дослідниця зауважує, що талант, яким би він не був яскравим, без постійної роботи над собою, без відповідного культурного середовища зачахне, і показує, що тодішнє національно-культурне життя як у довколишніх селах, так і в Коломиї змушувало Василя Симчича до активності (був у місцевій «Просвіті», керував сільською художньою самодіяльніс-

тю, навчався у Коломийській гімназії, вчителював у Середньо-Березівській школі) у пошуках мистецької дороги. Вочевидь, не випадково вона привела його спочатку до периферійного театру «Заграва», а згодом після об'єднання цього колективу з театром імені І. Тобілевича – до «Театру імені Івана Котляревського», яким спільно керували відомі галицькі режисери Володимир Блавацький та Микола Бенцаль. Власне у них він учився не тільки акторському, а й режисерському мистецтву, що пізніше знадобилося йому як самостійному постановнику багатьох п'єс українських та зарубіжних драматургів. Знову ж таки, як переконає поданий у додатках репертуарний лист Симчича-режисера, за час роботи спочатку у професійному, а згодом у народному самодіяльному Коломийському театрі він здійснив постановку більше півсотні вистав, що здобули не тільки визнання у глядачів, а й стали окрасою загальноукраїнського театрального мистецтва тих років.

Марія Ігнатюк, аналізуючи режисерське мистецтво Василя Симчича, справедливо виокремлює в її палітрі такі постановки його, як «Тіні забутих предків», «У неділю рано зілля копала» та «Олекса Довбуш», що витримали кілька сотень показів. І робить висновок про те, що ці твори були близькими і зрозумілими режисеру не так за тематичним, як за художнім спрямуванням, за загальнолюдськими духовними цінностями: «Симчич був новатором чіткої сценічної форми, що відповідала жару і стилю втілюваного твору, образного режисерського мізансценування при традиційній реалістичній манері акторської гри». Відтак не випадково дослідниця наводить уривки із листа тодішнього головного режисера Коломийського театру Андрія Семененка до постійної партнерки і близької родички Симчича Оксани Затварської: «Кращою виставою за мій час перебування на коломийській землі була «Тіні забутих предків», яка здійснена набагато раніше, ніж фільм Параджанова... Глядач приходив по декілька разів дивитись це поетичне чудо в маленькому провінційному містечку, адже Коломию кожен бойко чи гуцул вважає своєю столицею... Розголос про «Тіні забутих предків» пішов на всі Картпати. І коли б Василь Симчич поставив тільки цю одну виставу, його ім'я повинно стояти з Параджановим, адже ще й тому, що цей твір здійснився першим у Коломійі».

Гадаю, неоціненними були б тут спроби реконструювати вистави Коломийського театру, зокрема акторські та режисерські роботи у них Василя Симчича як повні та цілісні мистецькі з'яви. Зрозуміло, що така копітка праця потребує не одного, а колективу авторів, але вона стала б справжнім скарбом для театрознавців наступних поколінь.

Щодо цього, більше пощастило Симчичу-кіноактору, який знявся у двадцяти чотирьох фільмах як українського, так і зарубіжного виробництва. В основному вони збереглися як кінематографічна цілість («Іван Франко», «Білий птах з чорною ознакою», «Захар Беркут», «Камінний хрест», «Пропала грамота», «Потоп», «Табір іде в небо», «Мій ласкавий

та ніжний звір» та ін.) і слугують за добротний ідейно-естетичний матеріал, котрим, без сумніву, користуються сучасні кінематографісти, передаючи його як збережену реліквію молодим акторам. Задля того, аби глибше усвідомити, яке місце і яку роль в українському та європейському кіномистецтві відводиться Василю Симчичу, достатньо згадати, з якими видатними постатями (багато з них були його щирими друзями та приятелями) співпрацював упродовж тривалого часу Карпатський Беркут. Автор і упорядник книжки Марія Ігнатюк, здається, зробила все, аби таку грань творчості оприявнити зусібіч. Тому скористаємося її аналізом і назвемо те оточення побратимів Василя Симчича, з яким він перебував і в хвилини всенародного визнання, і в миті сімейних та творчих негараздів. Це – Леонід Осика, Тимофій Левчук, Іван та Марічка Миколайчуки, Юрій Ілленко, Борис Савченко, Сергій Параджанов, Костянтин Степанков, Ада Роговцева, Богдан Ступка, Федір Стригун, Наталя Наум, Іван Гаврилук, Борислав і Катерина Брондукови, Роман Іванчук, Олександр Биструшкін, Тарас Мельничук... А ще до цього додаймо кінорежисерів Єжи Гофмана, Емілія Лотяну, Арунаса Жебрюнаса, Андрія Кончаловського, Радомира Шарановича... І в такому розмаїтому національно-духовному відсвіті народжувався неперебутній світ кіногероїв Василя Симчича. От чому нам треба знати творчість митця, от чому потрібна нині публікація про цього, я певен, вона є й стане незглибимим джерелом для сьогоднішніх митців і завтрашніх акторів та режисерів.

Із уміщених у книжці матеріалів також виокремлюються сторінки спогадів тих, хто знав Василя Симчича і працював з ним не одне десятиліття, а також вітальні телеграми з нагоди ювілеїв митця чи телеграмиспівчуття з приводу його раптової смерті. Такі матеріали присутньо доповнюють біографію Карпатського Беркута. У цьому різноманітті текстів виокремлюється проблема суто педагогічна, і зв'язана вона не так із учительською роботою Василя Симчича у школі, як передовсім із його виступами перед акторами Коломийського театру, його настановами у навчанні молодшого мистецького покоління, участю у диспутах під час обговорення сценічної «життєздатності» нової вистави. Справжнім учителем проступає він у спогадах багатолітніх колег по сцені Богдани Демків та Діани Жолобайо-Семенюк, у споминах Олександра Биструшкіна на ін. «Є режисери, котрі в своїх спектаклях покладались на досвідчених провідних акторів, – згадує Богдана Демків, – а Василь Ілліч надзвичайно любив молодь, ті, ще не займані ніжні зерна, яким допомагав проростати, з задоволенням працював, вводив їх у чарівний світ мистецтв, навчив усіма фібрами душі відчувати цей світ, віддаватися йому. Тому і молодь театру горнулася до нього (...). Боявся за кожного з нас, молодих, твердо вірив у непохитність нашого духу, у відродження нашої держави України». На жаль, ця педагогічна складова всеохопного таланту Василя Симчича лише окреслена дослідницею Марією Ігнатюк. А її, цю сторону, творчого обдаровання актора і режисера, можна було б розгорнути

більш широко, зважаючи на те, що не тільки в Коломийському театрі працюють його учні, а й досі у творчому процесі перебувають інші його підопічні – Олександр Биструшкін, Роман Біль, Дмитро Наливайчук. Зрештою, освячений не тільки батьківським піклуванням, а й великим і щедрим його талантом син актора та режисера – провідний артист Коломийського театру імені Івана Озаркевича Зіновій Симчич. То ж має цілковиту слушність автор книжки Марія Ігнатюк коли пише: «Вивчення методики роботи режисера Симчича з театральними колективами – велика школа пізнання мистецької істини, глибин сутності професіоналізму, а його подвижницька праця – взірць самовідданості, зрине втілення крилатих висловів класика театру: «Люби не себе в мистецтві, а мистецтво в собі». Цього він навчав і самодіяльних (професійних передовсім. – С. Х.) артистів, і учнів своєї театральної студії (...) Досвідчений митець, він мав неабиякий хист відкривати таланти, як, наприклад, талант коломийського актора Юрка Тодоріва, якого вважали народним».

Загалом з прочитаного й побаченого в книжці Марії Ігнатюк «Безсмертя Беркута» складається доволі виразне уявлення про відданого рідній українській землі унікального митця, яскраво обдарованого, дуже вимогливого до себе, безмежного думкою і почуттям актора й режисера, який усією душею прагнув відобразити свій час, служити своєю творчістю українському народові, збагачуючи його національно-духовний потенціал. Відрадно, що це спрямування театрознавчого видання вдало посилюється не лише багатством різноманітних фотоілюстрацій, а й поетичними рядками, присвяченими Василеві Симчичу («Білий птах, що шукав ти на землі?» Олександра Биструшкіна, «Кінокадр», «Беркут не плаче» та «Сцена, або Небесний монолог актора» Миколи Симчича, «Пам'яті Василя Симчича» Ярослава Яроша, «Незакінчений вірш» Омеляна Халуса та «Монолог сина» Ольги Задубрівни).

Чомусь враз подумалося, а чому б не написати нарисів, портретів, творчих біографій інших прикарпатських митців (благо, маємо три професійні академічні театральні колективи з виразною сценічною історією), які суцільні і ті, що відійшли за пруг життя, приміром, режисерів Віталія Смоляка та Володимира Нестеренка, подружжя Любов Чучман та Євген Благущин, акторів Григорія Шиманського, Василя Мельника, Миколу Гуріна, Володимира Родя, Валерія Струннікова, Людмилу Григорську, а також нині творчо активних Юрія Суржу, Терезу Перету, Сергія Романюка, Жанну Добряк-Готв'янську?! Звісно, називаю імені тих, кого пам'ятаю і знаю за сьогоднішньою творчістю зі значною долею суб'єктивності. І все ж така робота назріла. Як і на часі підготовка універсального видання «Театральної Енциклопедії Прикарпаття», що охоплювало б різні часові відтинки, різновиди сценічного мистецтва та їх творців тощо. Сили для такої клопітної роботи, вочевидь, знайшлися б – і серед діячів культури та письменства, і серед журналістів та викладачів і сту-

дентства Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Направду, книжка Марії Ігнатюк «Безсмертя Беркута» про Василя Симчича спонукає до цього.

Стаття надійшла до редакційної колегії 20.03.2016 р.

Рекомендовано до друку академіком АМ України,

професором Козаком Б.М.,

д.мист., професором Дутчак В.Г.

VASYL SYMCHYCH AS AN ACTOR, DIRECTOR, PEDAGOGUE

S. I. Khorob

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;

Institute of Philology, Department of Ukrainian Literature;

76000, Ivano-Frankivsk, Shevchenko Str., 57; ph. +380 (342) 59-60-74

The article addresses the problem of exploring the actor's and director's art of the famous Ukrainian figure of theater and cinematography Vasyl Symchych, it analyses scientific works about him, Mariya Ihnatiuk's book "Immortality of the Golden Eagle" in particular, as well as the issue of Vasyl Symchych's psychological-pedagogical school is outlined.

Key words: *V. Symchych, performance, actor, director, cinematographic artist, scientific work by R. Zatvarska and M. Ihnatiuk.*